

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐ – ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆՆԵՐ LES LIVRES DU JOUR – RECENSIONS

«ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ 50ԱՄԵԱԿ» (1936–1986)

ՀԱԼԷՊԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Հեղ. Հ. ԵՓՐԵՄ ՏԵՐ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

2-3 Մայիս 1990ին, Հալէպի Մխիթարեան վարժարանը, փառաշուք Հանդէսներով, տօնախմբեց իր հիմնարկութեան յիսնամեակը:

Հանդէսներուն նախազահելու նպատակով Վենետիկէն Հալէպ ժամանեց՝ Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհանրական Մեծաւոր՝ Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր Ներսէսեան, ընկերակցութեամբ՝ նախապէս վարժարանի մէջ պաշտօնավարած վարդապետներու եւ երգչուհի Ռոզի Արմէնի, որ իր երգերով փայլ մը աւելցուց վերոյիշեալ տօնակատարութիւններուն:

Այս առիթով լոյս տեսաւ՝ վարժարանին յիսնամեայ գործունէութեան նուիրուած՝ 540 էջոց «Յուշամատեն» մը, հազարէ աւելի հին ու նոր լուսանկարներով զարդարուած:

Թերթառելով «Յուշամատեն»ը վարժարանի շէնքերուն գունատիպ նկարներէն ետք, կը հանդիպինք երեք Կաթողիկոսներու (Վազգէն Ա.ի, Գասպարեան Պատրիարքի եւ Գարեգին Ա.ի), ինչպէս նաեւ Մխիթարեաններու մեծաւոր՝ Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր Ներսէսեանի գնահատանքի եւ օրհնութեան իմաստալից խօսքերուն:

1915ի Մեծ Եղեռնէն ճողողաբած հայահոծ գաղութը մը ձեւացած է Հալէպ քաղաքին մէջ:

Տեղահան եղած Հայերը, իրենց բնածին շինարար ոգիով, շուտով կը կերտեն աղօթքի տաճարներ եւ կրթական օճախներ:

Սակայն, մինչեւ 1936 թուականը, Սիւրիոյ մէջ գոյութիւն ունէին միայն նախակրթարաններ, ուսկից չընթանալու եղող աշակերտները, առ ի չգոյէ երկրորդական հայ վարժարանի մը, իրենց ուսումը ստիպուած էին շարունակել օտար վարժարաններու մէջ:

«Յուշամատեն»ին մէջ կը հանդիպինք՝ 24 Ապրիլ 1933 թուակիր նամակի մը, որ ստորագրուած է նոյն չըջնի հալեպահայ գաղութին՝ երեսունէ աւելի անձնաւորութիւններէ եւ ուղղուած Վենետիկի Ս. Ղազար վանքի Աբբաչօրմէ:

Սոյն նամակով, ազգին ղեկավարները կը խնդրեն Աբբաչօրմէ, որ Հալէպի մէջ, Մխիթարեան Հայրերը երկրորդական վարժարան մը բանան, «ստոյգ այլասերումէ փրկելու համար հայ մանուկը, որ ուսումը կ'առնէ, այժմ, օտար կրթական հաստատութեանց մէջ» (էջ 17):

Վերոյիշեալ կոչին ընդառաջելով, նորընտիր Աբբաչօրմէ՝ Սրապիոն Վրդ. Ուլուհօնեան, 1936ին, Հալէպ կը զրկէ լուսամիտ եւ ձեռներէց վարդապետ՝ Հ. Վրթանէս Խանպէկեանը, որ տարի մը ետք՝ 1936 Հոկտեմբերին, «կար տը Պաղտատ» կոչուած

Թաղամասին մէջ, Հայ առաջին երկրորդական վարժարանի մը դռները կը բանայ Հայ պատանիներու առջեւ:

Երկու տարի ետք, Մխիթարեան վարժարանը կը փոխադրուի քաղաքին կեդրոնը, Թիլէլ փողոցի վրայ գտնուող աւելի յարմար շէնքի մը մէջ:

Դարձնելով «Յուշամատեն»ի էջերը, մենք կը Հանդիպինք՝ 1936-1937էն սկսեալ մինչեւ 1986-1987 դպրոցական տարելը շաններու ընթացքին, իւրաքանչիւր տարուան՝ վարժարանիս ունեցած տեսչական, ուսուցչական եւ պաշտօնեաններու լման անուանացանկերուն, որոնց կը յաջորդեն՝ աշակերտութեան թիւը, յիշատակութեան արժանի դրուագներու, Հանդէսներու, գրական, թատերական, երաժշտական, սկաւառական եւ այլ բազմապիսի ձեւերով նկարագրուած ինքնակենսոյցը եւ անոնց կողքին անձնական եւ խմբական լուսանկարներ:

Հոն կը գտնենք վարժարանի մէջ պաշտօնավարած բոլոր վարդապետներուն, ուժը նախկին սան Հոգեւորականներուն (մէկ արքեպիսկոպոս, երեք վարդապետ, չորս քահանայ Հայրեր), ուժ գրողներուն, տասներՀինգէ աւելի Միւրիոյ Խոյնեան՝ նոյնքան ալ Հանրութեան ծանօթ երգիչ-նուագողներու կենսագրութիւնները:

Սոյն վարժարանէն ելած են մեզի ծանօթ՝ մօտաւորապէս Հարիւր յիսուն բժիշկներ, 80 ճարտարագէտ-երկրաչափեր, աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած մեծանուն ընկերութիւններու տնօրէններ, մեծահարուստ ազգային բարերարներ, եւայլն:

Յիշատակուած են անունները այն աշակերտներուն, որոնք Մխիթարեան Հայաբոյր եւ Հայաշունչ միջնորդոյ մէջ Հասակ առած, Հայկական բոլոր միութիւններուն եւ կուսակցութիւններուն մէջ անխորի, ունեցած են կարեւոր պաշտօններ, եղած են ղեկավարներ, գործունեայ անդամներ, Հայրենասէր նուիրեալներ, եւայլն, եւայլն:

Յիսուն երկար տարիներու ընթացքին, բարոյական եւ Հայեցի դաստիարակութեան կնիք կրած են Հինգ Հազարէ աւելի Հայորդիներ, որոնք այսօր կազմած են ընտանեկան տարուկ բոյներ եւ շատեր Հասած են նախանձնի դերերուն:

«Յուշամատեն»ին մէջ կը կարդանք որ Մխիթարեան վարժարանին մէջ, ամէն տարի, անխափան տեղի ունեցած են Վարդանանց, Մեծ Եղեռնի յիշատակին նուիրուած Հանդէսներ, գրական երեկոյթներ, դասախօսութիւններ, քերմէսներ եւ ազգագուտ ձեռնարկներ:

Հալէպի մէջ, Թերեւս, առաջին անգամ ըլլալով, Մխիթարեան աշակերտներէ կազմուած եւ երգահան Համբարձում Պէրպլէրեանի ղեկավարութեամբ երգչախումբ մը, բազմաձայն, անթիւ երգահանդէսներ Հրամցուցած է Հանրութեան:

Նշանաւոր եղած են Մխիթարեան սաներու տարեկան մարզահանդէսները, որոնք սկսած են տեղի ունենալ վարժարանիս Հիմնուած առաջին տարիէն եւ որուն ներկայ եղած են նաեւ Փրանսացի եւ օտար բարձրաստիճան՝ քաղաքական եւ զինուորական անձնաւորութիւններ:

Ամէն տարի, ընդհանրապէս բարեկենդանի շրջաններուն, մեծ յաջողութիւն գտած են աշակերտական թատրոնները եւ օփերէթները:

1944ին, Մխիթարեան թատերախումբը ելոյթ ունեցած է նաեւ Պէյրութի մէջ, բացառիկ գնահատանքի արժանանալով Հանդիսականներէն:

Դարձեալ, 1944ին, պարուստյց Տիկ. Էօժէնի Գրաճեանի ջանքերով, Մխիթարեան Վրժ. կ'ունենայ ներկայանալի պարախումբ մը, որ տոհմիկ պարերով Հանդէս կու գայ նաեւ Պէյրութի եւ անգլիական զինուորներու Հրաւերով՝ իրենց ակումբին մէջ:

Մխիթարեան Հայրերը միշտ քաջալեր Հանդիսանալով երգի եւ երաժշտութեան, դաշնակի դասընթացք Հաստատած են վարժարանին մէջ, որակաւոր դաշնակահարուհիներ Հրաւիրելով՝ որպէս ուսուցիչ:

18 Հոկտ. 1940ին, վարժարանիս մէջ կը Հիմնուի նաեւ Մխիթարեան սկաւառութիւնը, որ մինչեւ այսօր կը շարունակէ իր Հայակերտ գործունէութիւնը, կիրակնօրեայ Հաւաքոյթներով, արշաւներով եւ տարեկան տասներՀինգ օրուան մեծ բանակումով:

Մխիթարեան վարժարանը ունի նաեւ «Շրջանաւարտից Միութիւն», որ տարեկան քանի մը ձեռնարկներով, քովէ քով կը համախմբէ նախկին սաները, անոնց հոգեկան վայելքի եւ եղբայրական սիրոյ թանկագին պահեր ստեղծելով:

1983ին, վարժարանիս մէջ կը հիմնուի նաեւ հայագիտական դասընթացք, չորս տարիներու ծրագիրով, որուն դասախօսելու կը հրաւիրուին Երեւանի Հայագիտական հաստատութենէն վկայեալ ուսուցիչ-ուսուցչուհիներ եւ զանազան ճիւղերու մէջ մասնագէտներ:

Հայագիտական դասընթացքը կը շարունակուի մինչեւ այսօր: Դասընթացքներուն հետեւող ուսանողներու թիւը հասած է 42-45՝ բարձր ուսում ստացած օրիորդներու եւ պարոններու:

«Յուշամատեն»ին մէջ պատկառելի տեղ տրուած է, նաեւ, նախկին սաներու ինքնագիր յուշագրութիւններուն, որոնք հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին:

Մէկ խօսքով, այս կոթողային հատորին մէջ խնամքով ամփոփուած է պատմութիւնը Հայէպի Մխիթարեան վարժարանին, «որ յիսուն տարիներու ընթացքին եղած է տիպար կրթարան, գիտութեան փարոս, հայրենասիրութեան առկցուն փեթակ, հայակերտութիւն ձուլարան, հայապահպանութիւն անառիկ ամրոց, կրթութեան բարեձեւ կադպար» (էջ 7):

Հալեպահայ պատմութեան ամէնէն փայլուն էջերէն մէկը կը պատկանի, անտարակոյս, Մխիթարեան վարժարանին:

Հայ կրթական հաստատութիւններուն ամէնէն ծաղկեալ եւ բեղուն բուրաստաններէն մէկն է անիկա:

Փափաքելի է որ Հայէպի Մխիթարեան վարժարանի ամէն նախկին սան, օրինակ մը ունենայ սոյն «Յուշամատեն»էն, որուն մէջ, անիկա պիտի գտնէ մաս մը իր երազային մանկութենէն, պիտի հանդիպի իր սիրելի դասընկերներուն, պահ մը պիտի վերապրի իր կեանքի ամէնէն անոյշ օրերը:

ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆ